

संस्कृतपाठ्यक्रमः (केन्द्रिकम् - कोड नं. 322)

कक्षा –एकादशी (2021 - 22)

“कोरोना” इत्याख्य-विषाणोः कारणात् अस्मिन् वर्षे परीक्षा भागद्वये आयोजयिष्यते।

प्रथमसत्रीयायै परीक्षायै संशोधितः पाठ्यक्रमः

(बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)

अनुप्रयुक्तव्याकरणम्	1. सन्धिः – पाठ्यपुस्तके प्रयुक्तपदानां सन्धिविच्छेदः सन्धिकरणं च। स्वरसन्धिः – गुणः, वृद्धिः, यण, अयादि। व्यञ्जनसन्धिः – श्रुत्वम्, जश्त्वम्, अनुस्वारः, परसवर्णः। विसर्गसन्धिः – उत्त्वम्, रुत्वम्, लोपः, विसर्गस्थाने स, श, ष। 2. प्रत्ययाः – क्त, क्तवतु, तव्यत्, अनीयर्। 3. शब्दरूपाणि – विभक्त्यनुसारं वाक्यप्रयोगः। अजन्ताः – बालक, फल, रमा, कवि, मति, वारि, नदी, शिशु, धेनु, मधु, पितृ, मातृ, एवं समानान्तरप्रयोगाः। हलन्ताः – राजन्, भवत्, आत्मन्, विद्वस् एवं समानान्तरप्रयोगाः। सर्वनामानि- सर्व, तत्, किम्, इदम्, (त्रिषु लिङ्गेषु) अस्मद्, युष्मद्। 4. धातुरूपाणि – लट्, लृट्, लोट्, लङ्, विधिलिङ् इति पञ्चलकारेषु अधोलिखितधातूनां वाक्येषु प्रयोगः। परस्मैपदिनः – पठ्, लिख, ज्ञा, दा, क्रुध, भू, गम्, पा, स्था, दृश, अस, श्रु, नृत्, स्पृश, कथ्। आत्मनेपदिनः – लभ्, सेव्, याच्। (केवलं लट्-लृट्-लङ्-लकारेषु) 5. उपपदविभक्तिप्रयोगः 6. सामान्यं वाच्य-परिवर्तनम् (लट्-लकारे) 7. अशुद्धि-संशोधनम् (लिङ्ग-वचन-पुरुष-विभक्ति-कालाधारितम्)
पठित-अवबोधनम्	8. भाषिककार्यम् – (पाठान् अधिकृत्य) (i) विशेषण-विशेष्यपदचयनम् (ii) वाक्ये कर्तृक्रिया-पदचयनम् (iii) पर्याय=विलोम-पदचयनम् 9. प्रदत्तपङ्क्तिषु प्रसङ्गानुसारं पदानाम् अर्थचयनम्।
संस्कृत- साहित्येतिहासस्य सामान्यः परिचयः	10. संस्कृतभाषायाः उद्भवः विकासश्च 11. वैदिकसाहित्यम् (वेदाः, ब्राह्मण-आरण्यकानि, उपनिषदः, वेदाङ्गानि) 12. रामायणम्, महाभारतम्, पुराणानि च

पुस्तकम् – भास्वती - प्रथमो भागः (पाठ्यपुस्तकम्)

प्रथमसत्रीयायै परीक्षायै निर्धारिताः पाठाः –

भास्वती - प्रथमो भागः		संस्कृतसाहित्य-परिचय	
पाठसङ्ख्या	पाठनाम	अध्यायसङ्ख्या	अध्यायनाम
प्रथमः पाठः	कुशलप्रशासनम्	प्रथम अध्याय	संस्कृत भाषा – उद्भव एवं विकास
तृतीयः पाठः	सूक्तिसुधा	द्वितीय अध्याय	वैदिक साहित्य
पञ्चमः पाठः	वीरः सर्वदमनः	तृतीय अध्याय	रामायण, महाभारत एवं पुराण
षष्ठः पाठः	शुकशावकोदन्तः		

प्रथमसत्रान्तर्गतम् आन्तरिक – मूल्याङ्कनम्

(अङ्काः -10)

उद्देश्यानि –

- ❖ छात्राणां विविध-जीवन-कौशलानां विकासः ।
- ❖ छात्राः समाजस्य विविध-समस्याः ज्ञात्वा समाधाने समर्थाः स्युः ।
- ❖ गवेषणात्मक-चिन्तनशक्तेः विकासः ।
- ❖ संस्कृत-जगतः समस्यानां सम्मुखीकरणम् ।
- ❖ छात्राणां सृजनात्मकक्षमतायाः विकासः ।
- ❖ श्रवण-भाषण-पठन-लेखनकौशलानां विकासः ।
- ❖ आत्मविश्वासस्य संवर्धनम्

क्र. सं.	गतिविधयः	उदाहरणानि	अङ्काः	निर्देशाः	मूल्याङ्कनविन्दवः
1	श्रवण- भाषण- कौशलम्	❖ कथा ❖ संवादः/ वार्तालापः ❖ भाषणम् ❖ नाटकम् ❖ वार्ताः ❖ आशुभाषणम् ❖ वार्तावलिः (समूहचर्चा) ❖ संस्कृतगीतानि	05	❖ छात्राः कामपि कथां श्रावयितुं शक्नुवन्ति । ❖ शिक्षकः कमपि विषयं सूचयित्वा परस्परं संवादं कारयितुं शक्नोति । ❖ दूरदर्शने वार्तावली इत्याख्यः संस्कृत-कार्यक्रमः प्रसारितः भवति तं द्रष्टुं छात्राः प्रेरणीयाः । ❖ श्रवण-कौशल-मूल्याङ्कनाय	❖ उच्चारणम् ❖ शुद्धता ❖ समयबद्धता ❖ प्रस्तुतीकरणम् ❖ आरोहावरोह- गतियति- प्रयोगः

		❖ श्लोकोच्चारणम्		शिक्षकः स्वयम् अपि कथां श्रावयित्वा ततः सम्बद्ध-प्रश्नान् प्रष्टुं शक्नोति । ❖ वर्षे न्यूनातिन्यूनं त्रयः गतिविधयः कारणीयाः तेषु सर्वोत्तमाः अङ्काः ग्राह्याः । ❖ विवरणं सप्रमाणं सुरक्षितं स्थापनीयम् ।	
2	लेखन- कौशलम्	❖ विविधविषयान् आधृत्य मौलिकलेखनम् ❖ यथा- माता, पिता, गुरुः, पर्यावरणम्, विद्या, योगः, समयस्य सदुपयोगः, शिक्षा, अनुशासनम् इत्यादयः । ❖ शैक्षिकभ्रमणस्य संस्कृतेन प्रतिवेदनलेखनम् । ❖ दैनन्दिनीलेखनम् । ❖ सङ्केताधारितं कथालेखनम् । ❖ श्रुतलेखः	05	❖ छात्राः यथाशक्यं कक्षायामेव लेखनकार्यं कुर्युः । ❖ अत्र पञ्जिका-निर्माणम् अपि कारयितुं शक्यते । ❖ विवरणं सप्रमाणं सुरक्षितं स्थापनीयम् ।	❖ विषय-सम्बद्धता ❖ शुद्धता (विशेषतः पञ्चमवर्णस्य प्रयोगः) ❖ समयबद्धता ❖ सुलेखः ❖ प्रस्तुतीकरणम्

अवधातव्यम् –

1. उपर्युक्त- गतिविधयः उदाहरणरूपेण प्रदत्ताः सन्ति । एतदतिरिच्य एतादृशाः अन्यविषयाः अपि भवितुमर्हन्ति ।

पुस्तकानि

- भास्वती - प्रथमो भागः (पाठ्यपुस्तकम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।
- व्याकरणसौरभम् (संशोधितसंस्करणम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।
- रचनानुवादकौमुदी (सहायकपुस्तकम्) कपिलदेवद्विवेदिलिखितम् विश्वविद्यालयप्रकाशनम्, वाराणसी ।
- संस्कृतसाहित्यपरिचयः (सन्दर्भपुस्तकम्) (संशोधितसंस्करणम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।
- वेदपारिजात (अतिरिक्ताध्ययनार्थम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।

संस्कृतपाठ्यक्रमः (केन्द्रिकम् - कोड नं. 322)

कक्षा –एकादशी (2021 - 22)

वार्षिकपरीक्षायै संशोधितः पाठ्यक्रमः

(वर्णनात्मकाः प्रश्नाः)

अपठित – अवबोधनम्	1. 80-100 शब्दपरिमितः एकः सरलः अपठितः गद्यांशः । प्रश्नवैविध्यम् ➤ एकपदेन उत्तरम् ➤ पूर्णवाक्येन उत्तरम् ➤ समुचितशीर्षकलेखनम् ➤ वाक्ये कर्तृक्रिया-पदचयनम्, सर्वनामस्थाने संज्ञाप्रयोगः, विशेषण- विशेष्य/पर्याय / विलोमादिचयनम्
रचनात्मकं कार्यम्	2. औपचारिकम् अनौपचारिकं पत्रम्/प्रार्थनापत्रम् (मञ्जूषायाः सहायतया पूर्णं पत्रं लेखनीयम्) 3. लघुकथा (मञ्जूषायाः साहाय्येन रिक्तस्थानपूर्ति-माध्यमेन)/वार्तालापे एकपक्षपूरणम् 4. हिन्दीभाषया आङ्ग्लभाषया वा लिखितानां पञ्चसरलवाक्यानां संस्कृतभाषया अनुवादः ।
पठित – अवबोधनम्	5. गद्यांशम् अधिकृत्य अवबोधनात्मकं कार्यम् प्रश्नप्रकाराः – एकपदेन पूर्णवाक्येन च प्रश्नोत्तराणि । 6. पद्यांशम् अधिकृत्य अवबोधनात्मकं कार्यम् प्रश्नप्रकाराः – एकपदेन पूर्णवाक्येन च प्रश्नोत्तराणि । 7. नाट्यांशम् अधिकृत्य अवबोधनात्मकं कार्यम् प्रश्नप्रकाराः – एकपदेन पूर्णवाक्येन च प्रश्नोत्तराणि । 8. भावार्थलेखनम् (मञ्जूषायाः सहायतया रिक्तस्थानपूर्तिः) 9. प्रदत्तेषु अन्वयेषु रिक्तस्थानपूर्तिः 10. प्रदत्तवाक्यांशानां सार्थकं संयोजनम् ।

पुस्तकम् – भास्वती - प्रथमो भागः (पाठ्यपुस्तकम्)

वार्षिकपरीक्षायै निर्धारिताः पाठाः

पाठसङ्ख्या	पाठनाम
अष्टमः पाठः	सङ्गीतानुरागी सुव्वणः
नवमः पाठः	वस्त्रविक्रयः
दशमः पाठः	यद्भूतहितं तत्सत्यम्
एकादशः पाठः	स मे प्रियः

वार्षिकपरीक्षान्तर्गतम् आन्तरिक - मूल्याङ्कनम्

(अङ्काः -10)

उद्देश्यानि –

- ❖ छात्राणां विविध-जीवन-कौशलानां विकासः ।
- ❖ छात्राः समाजस्य विविध-समस्याः ज्ञात्वा समाधाने समर्थाः स्युः ।
- ❖ गवेषणात्मक-चिन्तनशक्तेः विकासः ।
- ❖ संस्कृत-जगतः समस्यानां सम्मुखीकरणम् ।
- ❖ छात्राणां सृजनात्मकक्षमतायाः विकासः ।
- ❖ श्रवण-भाषण-पठन-लेखनकौशलानां विकासः ।
- ❖ आत्मविश्वासस्य संवर्धनम्

क्र. सं.	गतिविधिः	उदाहरणानि	अङ्काः	निर्देशाः	मूल्याङ्कनविन्दवः
1	परियोजना-कार्यम्	❖ मिथ्यावार्तायाः (Fake News) दुष्प्रभावाः । ❖ अध्ययने अन्तर्जालस्य उपयोगिता ❖ संस्कृतं व्यवहारभाषां कर्तुं समस्याः समाधानञ्च । ❖ “सोशलमीडिया” इत्यस्य सदुपयोगः ।	10	❖ सत्रारम्भे एव विषयः सूचनीयः । ❖ आवर्ष छात्राः एतेषु विषयेषु अध्ययनं कुर्युः । ❖ शिक्षकेण समये समये परियोजनाकार्यस्य प्रगतिः ज्ञातव्या छात्राणां च मार्गदर्शनं करणीयम् । ❖ कदाचित् छात्राः संस्कृतेन	❖ मौलिकता ❖ विषयसम्बद्धता ❖ शुद्धता ❖ समयबद्धता ❖ प्रस्तुतीकरणम्

	❖ भारतीयसंस्कृतौ वैज्ञानिकचिन्तनम् । ❖ स्वक्षेत्रे जायमानस्य प्रदूषणस्य कारणानि समाधानञ्च । ❖ स्वक्षेत्रे स्वच्छभारताभियानस्य स्थितिः । ❖ संस्कृताध्ययनं प्रति छात्राणाम् उदासीनतायाः कारणानि तन्निराकरणोपायाश्च । ❖ आयुष्मद्भारतम् ' इति सर्वकारीय-योजनाविषये लाभार्थिनां जागरूकतायाः विश्लेषणम् ।		लेखितुं कष्टमनुभवन्ति तदा शिक्षकेण साहाय्यं करणीयम् । ❖ परियोजनाकार्याणां विवरणं सप्रमाणं सुरक्षितं स्थापनीयम् । ❖ परियोजनाकार्याणि संस्कृतेन एव भवेयुः ।	
--	---	--	---	--

अवधातव्यम् –

1. उपर्युक्त-परियोजनाकार्याणि उदाहरणरूपेण प्रदत्तानि सन्ति । एतदतिरिच्य एतादृशाः अन्यविषयाः अपि भवितुमर्हन्ति ।

पुस्तकानि

- भास्वती - प्रथमो भागः (पाठ्यपुस्तकम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।
- व्याकरणसौरभम् (संशोधितसंस्करणम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।
- रचनानुवादकौमुदी (सहायकपुस्तकम्) कपिलदेवद्विवेदिलिखितम् विश्वविद्यालयप्रकाशनम्, वाराणसी ।
- संस्कृतसाहित्यपरिचयः (सन्दर्भपुस्तकम्) (संशोधितसंस्करणम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।
- वेदपारिजात (अतिरिक्ताध्ययनार्थम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।
